

Sosiaalinen kuntoutus Vaasassa

PRO SOS -hanke

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA

Heli Huhta

28.5.2018

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	3
2. Selvityksen toteuttaminen	4
3. Sosiaalinen kuntoutus Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden työntekijöiden näkemyksen mukaan	6
3.1. Mitä sosiaalinen kuntoutus on Vaasassa?	6
3.2. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi	7
3.3. Päätöksenteko ja asiakasohjaus ja palveluiden arviointi	9
3.4. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, työmuotoja ja palvelujatkumia	11
4. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeet	17
5. Yhteenveto	21
 LÄHTEET	 22
 LIITE 1 Kutsu sosiaalisen kuntoutuksen työpajaan	 25
LIITE 2 Sosiaalisen kuntoutuksen työpajan diat	26

1. Johdanto

Tämän selvityksen tarkoituksena on kuvata Vaasan kaupungin järjestämää sosiaalista kuntoutusta ja käydä läpi sitä, miten Vaasa järjestää sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, kuka niitä tuottaa, kenelle sosiaalisen kuntoutuksen palvelut on tarkoitettu ja millä tavalla palvelut on järjestetty. PRO SOS -hankkeen yhtenä tavoitteena on luoda uudenlaista sosiaalityötä. Sosiaalityön toimintaympäristön uudistumiseen ovat vaikuttaneet maakunta- ja sote-uudistus, perustoimeentulotuen Kela-siirto sekä 2015 vuonna voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki (PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa, hankesuunnitelma ajalle 1.8.-2016 – 31.12.2018.) Tämä tulee ottaa huomioon erityisesti sote-palveluiden järjestämisen ja tuottamisen rakenneuudistuksessa. Hankkeen tavoitteena on yhtenäistää ja mallintaa aikuissosiaalityön käytäntöjä tulevan maakunnallisen sosiaalityön hyödyksi. (PRO SOS -hankkeen toteutussuunnitelma 2017-2018, 8 – 11.)

Uudistuminen mahdollistaa sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen suhteen jäsentämisen. Sosiaalityöllä ”tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä” (SHL 1301/2014, 15§).

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan (SHL 1301/2014, 17§) mukaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat: 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen; 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen; 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan; 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä määrittää (SHL 1301/2014), siinä sosiaalinen kuntoutus määritellään yhdeksi sosiaalihuollon palveluksi.

Sosiaalihuoltolaki kiinnittää erityistä huomiota nuoriin aikuisiin (18 – 24 -vuotiaisiin), joille tulee nuoren tarpeen mukaan tarjota sosiaalista kuntoutusta. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. Nuorten tarvitsema sosiaalinen kuntoutus on kokonaisuus, johon voi kuulua arkielämän taitojen oppimista, työelämä- ja opiskelutaitojen harjoittelua ja nuorten tarvitsemia muita palveluja. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 34.) Esimerkiksi nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa tarvitaan monipuolisia palveluja, joiden avulla pystytään vastaamaan nuorten yksilöllisiin palvelutarpeisiin. Tutkimusten mukaan kohtaaminen tai kohtaamattomuus asiakaspalvelutilanteissa ovat ratkaisevia asioita esimerkiksi nuorten palveluista syrjäytymisessä, osallisuuden kokemisessa ja aktiivisuuden palautumisessa. Huono-osaiset nuoret tarvitsevat pirstoutuneen ja vastaanottokeskeisen palvelujärjestelmän sijaan myönteistä identiteettiä rakentavaa ja kunnioittavaa kohtaamista sekä kokonaisvaltaista kanssakulkijuutta. (Tuusa ym. 2014, 16.)

2. Selvityksen toteuttaminen

Tämä selvitys toteutettiin osana PRO SOS –hankkeen SONet BOTNIA:n osahanketta. SONet BOTNIA on Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus, johon kuuluvat Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa.

Tämän selvityksen aineisto kerättiin järjestämällä työpaja sosiaalisesta kuntoutuksesta Vaasan kaupungin Sosiaalityö ja perhepalvelut tulosalueelle, josta työpajaan kutsuttiin lasten ja perheiden palvelualue, aikuisten sosiaalityön palvelualue ja työikäisten palvelualue. Lasten ja perheiden palvelualueelta mukaan tuli perhetyö. Aikuisten sosiaalityön palvelualueelta työpajaan osallistuivat sosiaalityön, vammaispalvelujen ja kotouttamisen yksiköt. Työikäisten palveluista mukaan tulivat sosiaalisen kuntoutuksen yksiköstä arjen hallinnan tukipalvelut sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutuspalvelut. PRO SOS -hankkeen kohderyhmänä Vaasassa ovat 15 – 25 -vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset, siksi mukana oli myös perhetyö. Työpaja järjestettiin Vaasassa 8.9.2017.

Ennen tilaisuutta eri tiimien työntekijöitä oli pyydetty tekemään etukäteistehtävä, jossa kartoitettiin, miten Vaasassa selvitetään asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarve ja sosiaalinen toimintakyky, tunnistetaan sosiaalihuoltolain määrittelemä erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat ja mitä mittareita arvioinnissa käytetään apuna. Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä

sosiaali- ja terveyspalveluja (1301/2014, 3§). Etukäteistehtävässä pyydettiin myös kuvaamaan sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä/toimintamalleja aikuissosiaalityössä, sekä hyviä käytäntöjä. Lisäksi kysyttiin, mitä kehitettävää yksikön tarjoamassa sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessissa tai työmuodoissa on. Etukäteistehtävä lähetettiin edellä mainittujen yksiköiden työntekijöille ja esimiehille sähköpostilla (LIITE 1). Vastausaikaa oli kaksi viikkoa ja vastaukset pyydettiin lähettämään PRO SOS –hankkeen hanketyöntekijä Heli Huhdalle sähköpostilla. Yhtäkään Etukäteistehtävää ei palautettu.

Työpajapäivässä syyskuussa 2017 oli mukana 17 Vaasan kaupungin sosiaalityö ja perhepalveluiden työntekijää. Aluksi käytiin läpi hanketyöntekijä Heli Huhdan lyhyt kooste sosiaalisesta kuntoutuksesta, joka pohjautui sosiaalihoitolakiin (LIITE 2). Tämän jälkeen työskentelyä jatkettiin ryhmissä kuuden eri teeman avulla.

Tuotokset purettiin yhteiskeskustelussa. Työpajapäivän päätöskeskustelu, jossa jokainen ryhmä toi omat ajatuksensa sosiaalisesta kuntoutuksesta esille, äänitettiin osallistujien luvalla. Ryhmät keskustelivat seuraavien teemojen ja apukysymysten avulla:

1. PALVELUTARPEEN ARVIOINTI

- Kuka pääsee sosiaaliseen kuntoutukseen? Millä kriteereillä? (erityisen tuen tarpeessa olevat)
- Kuka arvioi sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen?
- Millaisia mittareita on käytössä tai kokeiltu arviointivaiheessa?

2. PÄÄTÖKSET SOSIAALISESTA KUNTOUTUKSESTA

- Millaisia päätöksiä tehdään liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen?
- Kuka/ketkä nämä päätökset tekee? Yksilöhuollolliset päätökset/asiakasohjausryhmät tms.
- Onko perusaikuisosiaalityössä erillisiä tiimejä, jotka vastaavat sosiaalisesta kuntoutuksesta? Kunnan sisäinen organisoituminen.

3. PALVELUT JA PALVELUJATKUMOT

- Minkälaisia palveluja on tarjolla?
- Kuka palveluita tuottaa?
- Kunnan omat palvelut? Ostopalvelut? Muut kolmannen sektorin tuottamat palvelut? Näiden suhde
- Minkälaisia palvelupolkuja/jatkumota asiakkailta on?
- Mitkä palvelut toimivat mielestänne ja mitkä taas eivät? Esimerkkejä.

4. SEURANTA JA ARVIOINTI

- Miten sosiaalisen kuntoutuksen prosessia yksilön kohdalla seurataan?

- Miten prosessia arvioidaan?

5. SOSIAALINEN KUNTOUTUS JA AIKUISOSSIAALITYÖ

- Miten jäsenätte ja kuvaatte eroa sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen välillä?

6. KEHITTÄMINEN

- Mitä kehitettävää kunnassanne on sosiaaliseen kuntoutukseen sisällöllisesti?
- Millaisia mallinnettuja/kuvattuja sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiä kunnassanne on? Yksilö/ryhmä/yhteisösosiaalityöhön
- Mistä kunnassanne tarvittaisiin lisää tietoa liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen? Esimerkiksi käytäntötutkimuksien ja opinnäytetöiden pohjalta.

Työpajan jälkeen työpajaan kutsutuille ja siihen osallistuneille työntekijöille (36) lähetettiin vielä webropolin kautta kysely, jossa heiltä kysyttiin, miten he määrittelevät sosiaalihoitolain mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen, mitä sosiaalisen kuntoutuksen työmuotoja Vaasan kaupungissa on tarjolla ja mitä kehitettävää he näkevät sosiaalisessa kuntoutuksessa. Tähän kyselyyn vastasi 6 työntekijää. Tämän raportin aineistona on käytetty työpajan nauhoitettua keskustelua, joka litteroitiin, hanketyöntekijän tekemät muistiinpanot työpajasta ja kyselyyn tulleet vastaukset.

3. Sosiaalinen kuntoutus Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden työntekijöiden näkemyksen mukaan

Tässä luvussa esittelen sosiaalisen kuntoutuksen määritelmiä, toimijoita ja prosesseja sen mukaan, miten työpajoihin osallistuneet työntekijät niitä toivat esiin.

3.1. Mitä sosiaalinen kuntoutus on Vaasassa?

Työpajaan osallistuneiden työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihoitajauksen ja sosiaalityön keinoin annettavaa tehostettua tukea. Sosiaalinen kuntoutus on yksilöllisen ja toiminnallisen tuen yhdistävää palvelua sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Lisäksi he katsoivat sosiaalisen

kuntoutuksen olevan intensiivistä ja asiakasta tukevaa toimintaa, minkä tarkoitus on opettaa asiakasta toimimaan itsenäisesti ja ottamaan vastuuta omista asioistaan. Sosiaalinen kuntoutuksessa asiakas osallistuu yksilöohjaukseen tai ryhmämuotoiseen toimintaan. Työntekijöiden kokemuksen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä ei saa olla liian iso, jotta asiakkaan yksilöllisyys ja haasteet voidaan ottaa huomioon. Sosiaalinen kuntoutus voi olla myös sosiaalityöntekijän / sosiaaliohjaajan antamaa käytännön ohjausta ja opastusta, jonka kesto voi olla yhden tapaamisen verran tai tarvittaessa jatkua säännöllisinä tapaamisina pidempään.

Työntekijät kertoivat, että asiakasmääristä johtuen aikuissosiaalityö ei ehdi toteuttaa sosiaalista kuntoutusta kovin paljon, vaan aikuissosiaalityön rooli on kartoittaa eri palveluiden tarvetta ja järjestää palvelu. Aikuissosiaalityössä on sellaisia asiakkaita, jotka tarvitsevat jatkuvaa sosiaalista kuntoutusta ylläpitääkseen mielekästä elämää ja elämänlaatua. Näihin aikuissosiaalityön asiakkaisiin on tärkeää panostaa. Tämä nähdään ennaltaehkäisevänä työnä, sekä sosiaalisesti, että terveydellisesti, toteavat työntekijät.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan parhaimmillaan sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa sitä, että asiakas löytää yhteisön ja kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta, saa ystäviä ja voimaantuu. Työpajaan osallistuneet työntekijät määrittelevät nuorten sosiaalisen kuntoutuksen siten, että tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämisiiä.

Työntekijät toivat esille myös sen, että aina ei käytetä termiä sosiaalinen kuntoutus. Muun muassa vammaispalveluissa moni subjektiivinen oikeus mahdollistaa sosiaalisen kuntoutuksen. Näitä ovat mm. liikkumista, asumista tai osallistumista helpottavat toimet.

Työpajaan osallistuneet työntekijät kertoivat, että asiakkaiden henkilökohtaiset tapaamiset aikuissosiaalityön vastaanotolla eroavat sosiaalisesta kuntoutuksesta sillä, että aikuissosiaalityössä tehdään asiakkaan tilanteesta arviointia, selvitystä ja suunnitelmaa, sekä luodaan lähtökohdat ja motivoidaan asiakasta tulevaan muutokseen ja varsinainen sosiaalinen kuntoutus toteutetaan sitten palvelussa, esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalinen kuntoutus on asiakkaan lähellä tapahtuvaa lähityötä, jatkavat työntekijät sosiaalisen kuntoutuksen määritelmää. Sosiaalityö raamittaa tulevaa kuntoutusta ja asettaa palvelulle tavoitteet. Sosiaalinen kuntoutus voi olla osana sosiaalityön menetelmiä ja keinoja. Sosiaalityö nähdään sosiaalisen kuntoutuksen yläkäsitteenä, sosiaalinen kuntoutus on osa sosiaalityötä, toteavat työntekijät.

3.2. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi

Vaasan kaupungin sosiaalityö ja perhepalveluiden työntekijät haluavat, että sosiaaliseen kuntoutukseen on matala kynnyks. Jokaisella jo sosiaalitoimen asiakkaalla on mahdollisuus päästä sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalinen kuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen. Samoin jokaisella asiakkaalla, joka itse pyytää tai kokee tarvitsevansa sosiaalista kuntoutusta, on mahdollisuus päästä siihen mukaan. Tällöin asiakas itse on motivoitunut muutokseen, toteavat työntekijät. Asiakkaalla itsellä suuri rooli sosiaalisen kuntoutuksen sisällön määrittelyssä hänen omalle kohdalleen. Asiakas itse tuo esille, mitä hän kokee tarvitsevansa. Sosiaalinen kuntoutus alkaa jo palvelutarpeen arvioinnissa. Palvelutarpeenarviointi nähdään jo yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen osana, työntekijät toteavat.

Työpajaan osallistuneet työntekijät pitävät sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arvioinnissa kriteereinä sitä, että asiakas on moniongelmainen. Usein sosiaaliseen kuntoutukseen päätyvällä asiakkaalla on päihde- ja mielenterveysongelmia, vaikeuksia hoitaa omia asioita, talousvaikeuksia, nuori tai työtön.

Arvioitaessa sosiaalista kuntoutusta myös määritellään sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet, eli mitä kyseisellä palvelulla tavoitellaan asiakkaan hyvinvoinnin kannalta.

Työpajaan osallistuneet työntekijät kertovat, että asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arvioinnin apuna ei käytetä mittareita. Arviointi perustuu palvelutarpeen arviointiin ja keskusteluun asiakkaan kanssa. Lisäksi apuna käytetään lainsäädäntöä. Lainsäädännöstä työntekijät mainitsivat Sosiaalihuoltolaki (1301/2014), Vammaispalvelulaki (380/1987), Erytishuoltolaki (519/1977), Kotouttamislaki (493/1999) ja Toimeentulotukilaki (1412/1997).

Työntekijät ovat joskus kokeilleet 360° -arviointimenetelmää. Se auttaa asiakasta tunnistamaan omat vahvuudet ja kehittymistarpeet. Toiseksi on käytetty elämänpyörää (elämäntilanteen selvittämisen ympyrä). Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä on kehitetty Virtaa vielä – Virta II -hankkeessa vuosien 2014-2016 aikana. Menetelmä on kehitetty asiakkaan sosiaalista kuntoutusta koordinoivan omatyöntekijän työtä strukturoivaksi työmenetelmäksi. (ESY-Elämäntilanteen selvittämisen menetelmän käsikirja) BAROfi© -menetelmääkin on kokeiltu, kertovat työntekijät. Se on strukturoitu työprosessi ja väline, jolla voidaan arvioida lastensuojelun ja palveluiden tarve, kun huoli antaa aihetta elämäntilanteen selvityksen tekoon. (Heikkilä 2008, 1) Työntekijöiden mielestä monet mittarit vaikuttavat raskailta käytössä. Toiset mittarit voivat olla kankeita asiakastyössä tai

ne vaativat työntekijältä paljon aikaa. Joidenkin mittarien käyttö voi vaatia kahden työntekijän työpanoksen ja siksi usein mittareiden käyttö jää vähemmälle, kertovat työntekijät.

3.3. Päätöksenteko, asiakasohjaus ja palveluiden arviointi

Viranomaispäätökset Vaasassa tehdään aina palvelusta, jota annetaan asiakkaalle yksilöllisesti, kertovat työpajaan osallistuneet työntekijät. Päätökset palvelusta tekevät sosiaalityöntekijä tai – ohjaaja yhdessä asiakkaan / omaisten / yhteistyötahojen kanssa. Asiakasasiakirjaohjelmien käyttöoikeudet ja toiminnot määrittävät sitä, kenellä on oikeus tehdä mistäkin palvelusta päätös ja millaisia päätöksiä voidaan tehdä. Nämä käyttöoikeudet riippuvat siitä, millä palvelualueella työskentelee. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisen henkilöstön käyttöoikeudet sosiaalihuollon asiakastietoihin on määriteltävä palvelutehtävittäin ja ottaen huomioon kunkin henkilön tehtävät (Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015, 23§). Päätöksen teko pohjautuu myös eri lakeihin. Näitä ovat mm. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014), Vammaispalvelulaki (380/1987), Erytyshuoltolaki (519/1977), Kotouttamislaki (493/1999) ja Toimeentulotukilaki (1412/1997). Työntekijät kertovat, että he tekevät seuraavista sosiaalisen kuntoutuksen palveluista päätökset:

- kuntouttava työtoiminta
- työpajatoiminta (esimerkiksi Työpaja Upseeri 18-29-vuotiaille)
- kotikuntoutus
- kuntoutusohjaaja
- tukiasuminen
- ehkäisevä toimeentulotuki
- perhetyö
- kotipalvelu
- päihdekuntoutus
- kuljetuspalvelu
- tukihenkilötoiminta
- sopeutumisvalmennus
- henkilökohtainen apu
- vammaisten päivä- ja työtoimintapalvelut

Ryhmämuotoisesta toiminnasta ei välttämättä tehdä aina päätöstä, jos se on Vaasan oman toimipisteen järjestämää toimintaa, toteavat työntekijät. Silloin kirjataan asiakastekstiin, että asiakasta on ohjattu ryhmätoimintaan. Tällaisia yksikön itse järjestämää ryhmätoimintaa järjestää mm. Nuorisosasema Klaara. Työntekijä voi huomata, että hänellä käy monta nuorta, jotka kärsivät sosiaalisten tilanteiden pelosta, joten hän voi perustaa näille nuorille oman suljetun ryhmän. Päätöksiä ei myöskään tehdä etsivästä nuorisotyöstä, vaan se voidaan kirjata asiakassuunnitelmaan. Etsivä nuorisotyö ei ole sosiaalipalvelu eikä sosiaalista kuntoutusta, vaan se on nuorisotoimen tarjoama palvelu.

Työntekijät huomioivat, että Vaasassa on tarjolla matalan kynnyksen sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, joihin asiakas voi mennä ilman arviointia ja päätöksiä. Näitä ovat mm. Vaasan kaupungin omat palveluyksiköt Nuorisosasema Klaara tai Mielenterveys- ja riippuvuuskeskus Horisontti.

Selkeitä palvelupolkuja ei sosiaalisesta kuntoutuksesta työntekijät löytäneet. Selkeimmän palvelupolun työpajaan osallistuneet työntekijät löysivät kuntouttavasta työtoiminnasta. Se on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Sen tavoitteena ehkäistä työttömyyden aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia ja vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjen hallintaa sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Kuntouttava työtoiminta.)

Kuntouttavan työtoiminnan palvelupolku Vaasassa:

Vuorikoti, ikäihmisten asumispalveluyksikkö -> **Himalaja**, ikäihmisten tehostettu palvelutalo -> **Palkkatuki** -> **Työmarkkinat**

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva asiakas voi aloittaa kuntouttavassa työtoiminnassa ensin Vuorikodin asumispalveluyksikössä. Kun asiakkaan taidot kehittyvät ja toimintakyky paranee hän voi siirtyä kuntouttavassa työtoiminnassa Himalajan palvelutalolle. Sieltä asiakkaalla on mahdollisuus siirtyä palkkatuen kautta kohti avoimia työmarkkinoita.

Työpajaan osallistuneet työntekijät kertoivat, että sosiaalista kuntoutusta seurataan asiakas- ja palvelusuunnitelmien avulla, joita tarkistetaan säännöllisesti ja joustavasti tarpeen mukaan. Asiakassuunnitelma laaditaan palvelutarpeen arvioinnin pohjalta. Asiakkaan tuen tarpeen selvittäminen ja suunnitelman laatiminen tukevat tavoitteellisen ja suunnitelmallisen sosiaalihuollon toteutumista. Suunnitelmaan kirjataan asiakkaan esiintuoma tuen tarve ja työntekijän tekemä tuen tarpeen arvio. Suunnitelmaan kirjataan ne palvelut ja tukitoimet, joilla vastataan asiakkaan tuen tarpeeseen. Lisäksi voidaan kirjata ne tukitoimet, joiden suorittamiseen asiakas itse sitoutuu. Suunnitelmaan kirjataan myös se, miten usein työntekijä ja asiakas tulevat jatkossa tapaamaan. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 199.) Jatkovaa arviointia asiakkaan tilanteesta tekee asiakkaan lähityöntekijä. Työntekijät kertoivat, että asiakasta tavataan säännöllisesti henkilökohtaisesti tai yhdessä verkoston / palvelun tuottajan kanssa, samalla yhteistyötä tehden. Työntekijöiden näkemyksen mukaan asiakkaan oma/vastuutyöntekijä on prosessin johtaja.

3.4. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluita, työmuotoja ja palvelujatkumoit

Kuntouttavan sosiaalityön keskeisiä työmenetelmiä ovat psykosiaalinen työskentely, palveluohjaus, verkostotyö ja sosiaalinen kuntoutus. Psykososiaalinen työ keskittyy henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen, jonka tarkoituksena on voimaannuttaa ja valtaistaa asiakasta. Palveluohjauksen tarkoituksena on neuvoa ja ohjata asiakasta palvelujen käytössä sekä tukea erityisen palvelun tarpeessa olevan asiakkaan selviytymistä. Verkostotyö on moniammatillista työskentelyä, jossa eri alojen ammattilaiset työskentelevät yhdessä tuottaen asiakkaalle lisähyötyä. Sosiaaliseen kuntoutukseen voi sisältyä yksilöllistä ja ryhmämuotoista tukea ja valmennusta, joiden avulla edistetään asiakkaan osallisuutta, elämänhallintaa, vuorovaikutustaitoja, tulevaisuuden suunnitelmia, arjessa selviytymistä ja itsenäistä asumista. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen 2017, 14 – 15.) Seuraavaksi käyn läpi erilaisia sosiaalisen kuntoutuksen työotteita, joita Vaasassa käytetään sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa.

Yksilökeskeinen työote, psykososiaalinen työ ja suunnitelmallinen sosiaalityö

Yksilökeskeinen työote tarkoittaa työskentelyä, jossa kaikki kohtelevat toisiaan yksilökeskeisesti. Psykososiaalinen työote tarkoittaa asiakkaan kokonaisvaltaista huomioimista sosiaalityössä. Siinä huomioidaan asiakkaan sisäiset ja ulkoiset resurssit. (Toikko 1997, 169.) Suunnitelmallinen aikuissosiaalityö sisältää kokonaisvaltaisen asiakkaan palvelutarpeen kartoituksen, asiakassuunnitelman sekä työskentelyn suunnitelman mukaisesti. Suunnitelman toteutumista arvioidaan yhdessä asiakkaan kanssa prosessin aikana. (Suunnitelmallinen aikuissosiaalityö 2018) Työpajaan osallistuneiden työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan antama ammatillinen ohjaus ja neuvonta nähdään suunnitelmallisena sosiaalityönä.

Yksilökeskeistä sekä psykososiaalista työtettä työpajassa tunnistettiin kotikuntoutustiimin työssä. Kotikuntoutus on Vaasan kaupungin omaa toimintaa. Se kuuluu arjen hallinnan tukipalveluihin. Kotikuntoutus perustuu palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelmaan. Se on tukea arjen hallintaan, se ei ole kotipalvelua, eikä asiakkaan puolesta tekemistä vaan omatoimisuuden tukemista. Kotikuntoutustiimi antaa ohjausta ja tukea kotona selviytymiseen, että selviytymiseen kodin ulkopuolella. (Mustonen 2017)

Yksilökeskeistä sekä psykososiaalista työtettä tunnistettiin myös Nuorisoasema Klaaran toiminnassa. Klaara antaa ennaltaehkäiseviä ja hoidollisia palveluita 13-24-vuotiaille nuorille päihteiden käyttöön, mielenterveyteen ja elämänhallintaan liittyvissä ongelmissa. Mielenterveys- ja riippuvuuskeskus Horisontti tuottaa ennaltaehkäiseviä palveluita 25-vuotta täyttäneille erilaisiin riippuvuusongelmiin, päihteiden käyttöön ja mielenterveyteen liittyvissä kriisitilanteissa. (Mustonen 2017.)

Työpajaan osallistuneet työntekijät toivat esille, että neuropsykiatrinen (nepsy) valmennus on yksilökeskeistä ja psykososiaalista työtettä sisältävää toimintaa. Se on ohjauksellinen ja kuntoutuksellinen kuntoutusmenetelmä, joka on suunnattu asiakkaille, joilla on neuropsykiatrisia erityisvaikeuksia, esim. ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö) tai ADD (tarkkaavaisuushäiriö).

Työntekijät toivat esille, että erilaiset päivätoiminnot ovat yksilökeskeistä ja psykososiaalista toimintaa. Vammaispalvelulain (380/1987, 8§:n) mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle päivätoimintaa. Tavoitteena on taata asiakkaille yhdenvertaiset

mahdollisuudet osallistua päivätoimintaan. Päivätoimintaa voidaan järjestää myös kehitysvammalain (519/1977, 2§) nojalla. Lisäksi päivätoimintaa voidaan järjestää sosiaalihoitolain (1301/2014) nojalla osana sosiaalista kuntoutusta. Päivätoiminnan tavoite on tukea asiakasta itsenäisessä elämässä selviytymiseen. Sen avulla pyritään vahvistamaan niitä taitoja, joita kaikkein vaikeimmin vammaiset henkilöt tarvitsevat selviytyäkseen mahdollisimman omatoimisesti arkielämän toiminnoista. (Vammaispalvelun käsikirja, 2018.)

Päivätoiminnan avulla voidaan myös edistää sosiaalista vuorovaikutusta, joka parantaa asiakkaan elämän laatua ja ennaltaehkäisee psyykkisiä vaikeuksia. Päivätoiminnan tarkoituksena on lisätä vaikeasti vammaisten kontakteja asunnon ulkopuolella, mutta päivätoimintaa on kuitenkin edelleen mahdollista järjestää esimerkiksi palveluasumisyksikön erillisissä tiloissa. Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. (Vammaispalvelun käsikirja, 2018.)

Päivätoimintapaikoista työntekijät mainitsivat Majakan ja Meritähden. Vaasassa Palvelukeskus Majakka on kaksikielinen kehitysvammaisten ja autismin kirjoon kuuluvien aikuisten palvelukeskus. Siellä tarjotaan asiakkaan elämää aktivoivaa toimintaa mm. käsityö-, alihankinta-, keittiö-, leivonta- ja huoltotyötehtäviä sekä luovan toiminnan tuokioita. Majakassa asiakkaalle etsitään hänen oman toimintakyvyn ja mieltymyksen mukaista virikkeellistä toimintaa. (Mustonen 2017.)

Majakassa asiakas saa opetusta ja ohjausta työtoiminnassa. Siellä järjestetään avo- ja tuettua työtoimintaa kehitysvammaisille henkilöille. Työpajaan osallistuneet työntekijät toivat esille yksilökeskeisenä ja psykososiaalisena työotteena myös avo- ja tuetun työn. Avo- ja tuettu työ on kehitysvammaisen henkilön kuntouttavaa työtoimintaa. Avotyö on työtoimintaa tavallisilla työpaikoilla tukitoimien avulla. Tuetussa työssä asiakas on palkkatyössä tavallisella työpaikalla tukitoimien avulla. Meritähdessä järjestetään päivätoimintaa aikuisille, paljon tukea tarvitseville kehitysvammaisille. Siellä työskennellään pienissä toimintaryhmissä, asiakkaan olemassa olevia taitoja ylläpitäen, kehittäen ja uutta opetellen. (Mustonen 2017.)

Työpajassa tulivat esille myös asumispalveluiden tuottamat palvelut. Mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumispalveluiden järjestäminen on sosiaalihoitolain (1301/2014) mukainen palvelu. Vaasassa asumispalvelut järjestetään palvelutarpeen arvion ja palvelusuunnitelman mukaisesti siten kuin asiakkaan asumisen tarve edellyttää. Palvelut järjestetään joko omana tuotantona, sopimus pohjaisesti tai ostopalveluina. Vammaispalvelulain mukaiseen

palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut. Näitä palveluita ovat muun muassa avustaminen liikkumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, pukeutumisessa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa. Vaikeavammaiselle järjestetään palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. (Mustonen 2017.) Nämä edellä mainitut palvelut työntekijät näkivät yksilökeskeisinä palveluina.

Edellisten lisäksi työntekijät mainitsivat Vaasan Setlementtiyhdistyksen, joka tuottaa Vaasan kaupungille asumispalvelua päihteiden käytön vuoksi dementoituneille henkilöille ja mielenterveyskuntoutujille tuettua asumista. Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys tuottaa Vaasan kaupungille ympärivuorokautista asumispalvelua mielenterveyskuntoutujille. Asumisyksikössä ohjataan, tuetaan ja kannustetaan asiakasta mm. kodinhoidossa, ruuanlaitossa ja asioinnissa. Asiakkaille pyritään löytämään esimerkiksi liikunta- tai harrastustoimintoja. Talon sisällä toimii yhteisiä ryhmiä, kuten esimerkiksi ruokaryhmä ja asukaskokous. (Mustonen 2017.)

Työpajaan osallistuneet työntekijät toivat esille, että maahanmuuttajien sosiaalista kuntoutusta annetaan Kotomajassa. Kotomaja sijoittuu Sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosalueelle, lasten ja perheiden sosiaalityön palvelualueelle. Kotomajassa tavoitteena on kotoutumisprosessin nopea käynnistyminen. Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen (Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen 2018). Kotomajassa järjestetään työvoiman ulkopuolella oleville kotoutumiskoulutusta. Perheettömien aikuisten kotouttaminen hoidetaan aikuisten sosiaalityön palvelualueella. (Pakolaisten vastaanotto ja kotouttaminen.)

Ryhmäkeskeinen työote

Ryhmäkeskeistä työtettä hyödynnetään Vaasassa mm. Palvelukeskus Majakassa, kertoivat työpajaan osallistuneet työntekijät. Siellä on päivätoimintaryhmiä, muun muassa autismiryhmä. (Mustonen 2017.)

Työpajaan osallistuneet kertoivat, että Vaasan kaupunki ostaa kehitysvammaisten päivätoimintaa Validialta. Validian päivätoiminta on suunnattu aikuisille vammaisille henkilöille, toiminta on kaksikielistä. Päivätoiminta on ryhmätoimintaa. (Vaasan Validia-päivätoiminta.)

Työpajaan osallistuneet työntekijät mainitsivat Tiimituvan ryhmäkeskeisenä työmuotona. Tiimituvalla on Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen järjestämää toimintaa, mikä on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät voi viettää aikaansa suuremmissa yhteisöissä ahdistuksen, sosiaalisten pelkojen tai sairauden aiheuttamien häiritsevien äänten vuoksi. Tiimitupa pyrkii luomaan kävijöilleen arkeen mielekkyyttä, virkistystä, elämäniloa ja tarvittaessa tukemaan arjen haasteissa. (Mustonen 2017.)

Nuorten palveluista työntekijät mainitsivat työpaja Spurtin. Se on tarkoitettu 15-25-vuotiaille nuorille, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia ja tarvitsevat erityistä tukea ennen opiskeluun, työelämään tai muihin palveluihin siirtymistä. Työpaja Spurtti on Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen tuottama palvelu. (Työpaja Spurtti) Toinen nuorten palvelu, joka mainittiin, on EHJÄ ry:n tarjoama toiminta maahanmuuttajataustaisille nuorille. EHJÄ ry järjestää erilaisia ryhmiä, tapahtumia ja leirejä. EHJÄn toiminta on tarkoitettu 12-30-vuotiaille. (Ehjä ry) Toiminnan tavoitteena on tukea nuorten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan yhteisen tekemisen kautta. (Ehjä)

Perhekeskeinen työote

Perhekeskeistä työotetta työpajaan osallistuneet työntekijät kertoivat olevan vanhemmuuden tukemisen, kotipalvelun, tehostetun perhetyön ja sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön. Lastensuojelun avopalvelupiste Väylä mainittiin yhtenä nuorten palveluista. Väylä on Vaasan kaupungin lastensuojelun avopalvelupiste. Väylässä tavoitteena on nuoren ja perheen tukeminen ja ohjaaminen siten, että arki sujuisi mahdollisimman hyvin. Pulmien kärjistymistä pyritään ehkäisemään niin, että kodin ulkopuoliseen sijoitukseen ei jouduta turvautumaan. Nuori tulee Väylälle lastensuojelun sosiaalityöntekijän ohjaamana. Asiakkuuden kesto Väylässä määräytyy yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Väylä lastensuojelun avopiste.)

Työllistymisen tukitoimet

Työpajaan osallistuneet työntekijät kertoivat, että he tekevät tiivistä yhteistyötä kaupungin työllistämispalveluiden kanssa. Työllistämispalveluiden kanssa yhteistyössä on kehitetty

kuntouttava työtoiminta Helppari, työpajaan osallistuneet työntekijät kutsuivat tätä nimellä ”Vanhusprojekti”. Helpparissa toimitaan ryhmissä, avustaen hoitohenkilökuntaa ikäihmisten parissa työskentelyssä. Työtehtäviä ovat asumispalveluyksikön asukkaiden avustaminen ruokasaliin ja viriketoimintaan, avustaminen ruokailussa, pienimuotoista siivousta ja pyykinhuoltoa. Lisäksi kuntouttavassa työtoiminnassa olevat ulkoiluttavat talon asukkaita ja seurustelevat heidän kanssaan. (Kuntouttava työtoiminta HELPPARI – HJÄLPARE – esite)

Sosiaalinen kuntoutus linkittyy vahvasti kuntien sosiaalihuollon järjestämään kuntouttavaan työtoimintaan, todetaan kuntien aikuissosiaalityön työmenetelmiä koskevassa tutkimuksessa (Saikku 2016). Puromäen ym. (2017) tutkimuksessa tuli esille kolme erilaista näkemystä sosiaalisesta kuntoutuksesta: 1) sosiaalinen kuntoutus voi olla matalan kynnyksen kuntouttavaa työtoimintaa, 2) sosiaalinen kuntoutus nähdään kuntouttavaa työtoimintaa edeltävänä toimintana ja 3) sosiaalinen kuntoutus nähdään osana suurempaa kokonaisuutta, erilaisia toimintoja sisältävänä kokonaisuutena. (Puromäki ym. 2017, 13.)

Työpajaan osallistuneet työntekijät kertoivat, että Vaasassa kuntouttavaa työtoimintaa pitkäaikaistyöttömille järjestetään yhteistyössä Vaasan kaupungin ja 3. sektorin eli nk. järjestökentän kanssa. Se kattaa kansalaisjärjestöt, erilaiset säätiöt ja vapaaehtoisen kansalaistoiminnan. Vaasassa yhteistyössä mukana ovat Vaasan Setlementtiyhdistys, Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys, Vaasan Bestis Ry ja Folkhälsan.

Vaasan Setlementtiyhdistys järjestää ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa Aurassa, kertoivat työpajaan osallistuneet työntekijät. Aurassa ovat ruoka-, elämänhallinta-, käsityö-, liikunta-, luonto-, kulttuuri-, ATK-, kylätalkkari-, mediapaja-, vapaantoiminnan-, ja taloushuoltoryhmät. (AURA – Ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta -esite) Toinen työntekijöiden mainitsema yhdistys, joka järjestää ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa on Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys. Yhdistyksen Työpaja Upseeri on tarkoitettu 18-65 – vuotiaille, jotka ovat kohdanneet elämässään mielenterveyden haasteita. Työpajalla toimivat keittiö-, kulttuuri-, media-, ja musiikkipajat. (Työpaja Upseeri) Työntekijät toivat esille, että ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään myös Arpeetissa, joka toimii Tervajoella. Se on Vaasan kaupungin järjestämää toimintaa. Arpeetissa asiakkaalla on mahdollisuus olla kuntouttavan työtoiminnan lisäksi työkokeilussa tai ohjatussa harjoittelussa. Arpeetissa ovat asiakaspalvelu-, kädentaito-, puu-, ja ympäristötyöpaja. (Kyrönmaan Arpeeti)

Työpajaan osallistuneet työntekijät mainitsevat myös ruotsinkielisille asiakkaille tarkoitetun Resurscentret Föregångarna (RF) työ- ja nuorisotyöpajan. Se toimii Vaasassa. Sen ylläpitäjänä toimii Svenka Studiecentralen sekä Svenska folkskolans vänner r.f. Sen tarjoaman toiminnan tarkoituksena on auttaa sen asiakkaita löytämään työtä, tekemistä, opiskelupaikkoja tai muita ratkaisuja, jotka edistävät yksilön hyvinvointia. (Resurscentret Föregångarna toimintakertomus 2013, 3.)

Työntekijät kertoivat, asiakkaan palveluiden jatkumoista huolehditaan, niin että asiakkaan tuki ei pääty yllättäen, jos tuen tarve jatkuu. Mikäli kunnan myöntämä maksusitoumus on päättymässä, myös palvelun tuottajat ovat aktiivisia, jotta tarvittavat päätökset tehdään ja asiakkaan palvelu jatkuu.

4. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeet

Vaasan kaupungin työntekijät toivat esille seuraavia sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiskohteita. Olen jakanut ne neljään eri teemaan. Eniten kehitettävää löytyi asiakkaille suunnattujen elämänhallinnan tukipalveluiden kehittämisessä. Selkeitä kehittämiskokonaisuuksia olivat myös työllistymisen tukitoimien kehittäminen, palvelutarpeen arvioinnin kehittäminen ja sosiaalisen kuntoutuksen prosessin kehittäminen.

Elämänhallinnan tukipalveluiden kehittäminen

Työntekijät olivat sitä mieltä, että sosiaalista kuntoutusta pitäisi viedä jo yläasteelle ja ammatillisiin oppilaitoksiin, missä ongelmat ovat varhaisessa vaiheessa. Lisäksi työntekijät toivoivat enemmän matalankynnyksen toiminnan paikkoja, mihin voivat mennä ne asiakkaat, jotka tarvitsevat paikan, jossa viettää aikaa. Näin he eivät jää yksin kotiin ja syrjäydy entistä enemmän. Sosiaalisen kuntoutuksen paikkoja tulisi kehittää enemmän ja ne olisivat ennen kuntouttavaa työtoimintaa.

Työikäisille suunnatun arjen hallinnan tuen on kotikuntoutuksen tiimi todennut toimivaksi työmuodoksi, mutta sitä ei ole riittävästi tarjolla kaikille sitä tarvitseville. Kotikuntoutuksen asiakkaista, erittäin suuri osa, tarvitsee käytännöllistä, "kädestä pitäen" apua, eri asioiden hoidossa.

He tarvitsevat tiivistä työskentelyä ja paljon ohjausta. Se vie paljon aikaa työntekijöiltä ja nyt kotikuntoutusta ei pystytty antamaan kaikille asiakkaille siinä määrin kuin heillä siihen olisi tarvetta. Työntekijäresurssi kotikuntoutustiimissä ei pysty vastaamaan tarpeeseen. Osa kotikuntoutuksen asiakkaille riittää kevyt tuki, jolloin tapaamiset ovat harvemmin kuin intensiivisellä tukijaksolla. Kotikuntoutusta osana sosiaalityötä tulisi entisestään kehittää suunnitelmallisemmaksi niin, että niillä olisi yhteiset tavoitteet ja päämäärät, toteavat työntekijät. Tällä hetkellä kotikuntoutuksessa on vain muutama ruotsinkielinen asiakas. Tarvetta ruotsinkieliselle palvelulle voisi olla enemmänkin, arvioivat työntekijät.

Työntekijät haluaisivat kehittää myös jalkautuvaa sosiaaliohjausta, mikä on ammatillista etsivää työtä. Se eroaa etsivästä nuorisotyöstä sillä, että se ei aina perustu vapaaehtoisuuteen. Se voidaan jakaa eri osa-alueisiin kuten esimerkiksi kartoitukseen ja havainnointiin, etsimiseen, kontaktin luomiseen, luottamuksen rakentamiseen ja syventämiseen, motivointiin sekä ohjaamiseen. (Huhtajärvi 2008, 448.) Tätä työmuotoa työntekijät haluaisivat erityisesti kehittää aikuisten sosiaalityössä. Työntekijät toivat esille myös sen, että aikuisille ei ole tarjolla kotipalvelua tai kotiavun kaltaista lähityötä. Heidän kokemuksensa mukaan olemassa oleva kotikuntoutustiimi ei vastaa tähän tarpeeseen.

Työntekijät toivat esille, että asiakkaat ovat voineet käydä eri muotoisia ryhmätoimintoja läpi elämänsä aikana useita. Asiakkaat kokevat, että ryhmissä olo on jo kokeiltu. Ja uudet ryhmät turhauttavat heitä. Työntekijöiden kokemuksen mukaan asiakkaat eivät saa ryhmiltä mitään sellaista, mikä heitä motivoisi osallistumaan ryhmään. Työntekijöiden näkemyksen mukaan asiakkaille pitäisi antaa mahdollisuus kokea ryhmissä enemmän yhteisöllisyyttä. Asiakkaiden tulisi saada kokea se niin, että se on heidän etu ja heidän oma valinta. Tarvittaisiin lisää sosiaalisen kuntoutuksen paikkoja, missä asiakas saisi tiivistä yksilöllistä ohjausta ja siellä työntekijöillä olisi riittävästi aikaa asiakkaille, toteavat työntekijät.

Työntekijät haluaisivat kehittää myös asumiseen liittyviä palveluja. ”Asumisen tukiohjaajille” tai asumisneuvojille nähtiin olevan suuri tarve. Nämä asumisen tukiohjaajat mahdollistaisivat työllään asiakkaan itsenäisen asumisen palveluasumisen sijaan. Työntekijät visioivat, että nämä ohjaajat olisivat asiakkaan käytettävissä tarvittaessa ja säännöllisesti. Työntekijät totesivat, että Vaasassa ei ole asumisneuvoja, joita löytyy monilta muilta paikkakunnilta. Samoin kehitysvammaisilta puuttuu

omassa kodissa asumisen mahdollistava tukihenkilö. Myös kehitysvammaiset hyötyisivät asumisneuvojista tai asumisen tukiohjaajista.

Työllistymisen tukitoimien kehittäminen:

Työntekijät toivovat, että asiakkaille olisi enemmän monipuolisempia vaihtoehtoja, joita voisi tarjota heille. Vaihtoehtoja kaivataan kuntouttavaan työtoimintaan ja päivä- /työtoimintaan. He miettivät, voisiko eri vaihtoehtoja lisätä ostopalveluilla. Lisäksi he toivovat, että avotyön mahdollisuus eri tukitoimilla olisi laajemmin käytössä. Työntekijät pohtivat, millaisia mahdollisuuksia henkilökohtainen budjetointi tuo tulevaisuudessa.

Nuorille tulisi kehittää lisäpalveluja, kertovat työntekijät. Peruskoulun käyneet 15 -vuotiaat nuoret koetaan olevan väliinputoajia. Heille ei ole tarjolla oikein mitään. TE-toimiston asiakkaiksi he pääsevät vasta 17 -vuotiaina. Kaupungissa asuu myös 16–17 -vuotiaita yksin opiskelijoiksi muuttaneita nuoria, joita perhetyö ei tavoita lastensuojelun puolelta. He eivät kuulu perhetyön piiriin, mutta eivät myöskään aikuissosiaalityön puolelle.

Kehittämiskohteena tuodaan esille myös pitkät jonot palveluihin. Esimerkiksi Työpaja Upseerin toimintaan saattaa joutua jonottamaan välillä jopa kuukausia. Työntekijät toivovat, että työpajoilla voisi olla asiakaspaikkoja tarjolla nykyistä enemmän, jotta silloin, kun asiakas on motivoitunut aloittamaan palvelussa, hän myös pääsisi heti aloittamaan.

Työntekijät toivat esille, että ruotsinkielisille asiakkaille sosiaalisten kuntoutuksen paikkoja puuttuu melkein kokonaan. Ainoana palveluntuottajana on Föregångarna, joka tuottaa sosiaalista kuntoutusta kuntouttavan työtoiminnan muodossa. Kaikki asiakkaat eivät välttämättä ole vielä valmiita kuntouttavaan työtoimintaan, vaan he tarvitsivat palvelua ennen sitä.

Palvelutarpeen arvioinnin kehittäminen:

Työntekijät toivat esille, että tällä hetkellä heillä ei ole käytössä mitään strukturoituja menetelmiä palvelutarpeen arviointiin ja siksi palvelutarpeen arviointia tulisikin kehittää. He miettivät myös sitä, onko palvelutarpeenarviointi organisoitu mahdollisimman hyvin?

Prosessin kehittämistarve:

Sosiaalisen kuntoutuksen prosessin haasteena työntekijät ovat kokeneet käytettävissä olevan työajan ja työmäärän. Välillä he ovat kokeneet, että vaaditaan liian nopeita toimenpiteitä, ollaan myöhässä liikenteessä asiakkaan asiassa. Tällöin voidaan joutua tilanteeseen, jossa työntekijältä tilataan päätös asiakkaalle jo annetusta palvelusta.

Työntekijät toivovat, että he pystyisivät tarkistamaan asiakkaan suunnitelmia useammin kuin puolen vuoden välein, mutta tällä hetkellä asiakasmäärät eivät anna mahdollisuutta tiheämpiin tapaamisiin. Työntekijät toivovat myös, että olisi aikaa palveluiden vaikuttavuuden arviointiin. He haluaisivat arvioida sitä, onko palvelu ollut hyödyllistä asiakkaalle ja onko asetetut tavoitteet saavutettu. Varsinkin ostopalveluiden kohdalla tämä on tärkeää. Eli kannattaako palvelun osto jatkossakin. He pitivät tärkeänä myös sitä, että uskalletaan tehdä päätös ja lopettaa asiakkaalta sellainen palvelu, joka ei hyödytä asiakasta.

Työntekijät kokivat myös, että kehittämistä olisi yhteistyössä. He toivat esille, että työntekijöiden tulisi pohtia oman asiakkaan kohdalla, ketä muita toimijoita asiakkaan elämässä on mukana ja millaista yhteistyötä esimerkiksi lastensuojelun kanssa olisi tarve tehdä. Näin tulisi toiminnasta karsittua päällekkäiset toimijat pois. Lisäksi erilaisten palveluiden yhteen saattamista tulisi kehittää entisestään, jotta asiakas saisi sujuvan palvelupolun.

Työntekijät kokivat, että tällä hetkellä he eivät pysty antamaan asiakkaalle arvioon perustuvaa palvelua. Palvelutarpeen arvioinnissa arvioituja asiakkaan tarpeita ei pystytä toteuttamaan, sillä asiakkaan tarpeeseen vastaavia palveluja ei välttämättä ole tarjolla. He toivovat, että maakunta pystyy vastaamaan palvelutarpeen arvion mukaiseen tarpeeseen. Maakunnan palveluiden tulee olla asiakaslähtöisiä, eikä niin, että suunnitellaan ensin erilaisia palveluita ja sitten tilataan palveluun sopivat asiakkaat.

Kehittämistä tarvetta tuotiin esille eri ammattiryhmien työnkuvien määrittelyissä. He toivoisivat, että sosiaaliohjaajan ja oma/vastuu työntekijän työnkuva määriteltäisiin. Tällä hetkellä työntekijät kokevat, että määritelmät ovat tällä hetkellä vielä epäselviä. Lisäksi työntekijät toivovat, että sosiaalinen kuntoutus määritellään, kenelle se on tarkoitettu ja minkä ikäisille asiakkaille.

5. Yhteenveto

Vaasan kaupungin sosiaalityö ja perhepalveluiden työntekijät, jotka osallistuivat työpajaan määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen seuraavasti. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin annettavaa tehostettua tukea, käytännön ohjausta ja opastusta. Se on yksilöllisen ja toiminnallisen tuen yhdistävää palvelua sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Se on intensiivistä ja asiakasta tukevaa toimintaa, minkä tarkoitus on opettaa asiakasta toimimaan itsenäisesti ja ottamaan vastuuta omista asioistaan. Sen avulla asiakas löytää yhteisön ja kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta, saa ystäviä ja voimaantuu. Se on asiakkaan lähellä tapahtuvaa lähityötä ja perustuu vapaaehtoisuuteen.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarve arvioidaan keskustelemalla asiakkaan kanssa. Kaikilla tulisi olla mahdollisuus päästä sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaaliseen kuntoutukseen on matala kynnys. Sosiaalinen kuntoutuminen alkaa jo palvelutarpeen arvioinnissa. Kriteerinä sosiaaliseen kuntoutukseen pääsulle pidetään sitä, että asiakas on moniongelmainen, päihde- ja mielenterveysongelmia, vaikeuksia hoitaa omia asioita, talousvaikeuksia, nuori tai työtön.

Sosiaalista kuntoutusta seurataan asiakas/palvelusuunnitelmien avulla, joita tarkistetaan ihannetilanteessa säännöllisesti ja joustavasti tarpeen mukaan. Jatkuvaa arviointia asiakkaan tilanteesta tekee asiakkaan lähityöntekijä. Asiakasta tavataan säännöllisesti henkilökohtaisesti tai yhdessä verkoston / palvelun tuottajan kanssa, samalla yhteistyötä tehden. Asiakkaan oma/vastuutyöntekijä on prosessin johtaja.

LÄHTEET

AURA – Ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta –esite

Ehjä. Ehjä ry:n internetsivut. https://www.ehja.fi/#_palvelut-etusivu Luettu 31.5.2018.

Ehjä ry. Koppari Pohjanmaan internetsivut. <https://www.koppari.fi/pohjanmaa/palvelut/ehja-ry/> Luettu 31.5.2018.

ESY-Elämäntilanteen selvittämisen menetelmän käsikirja. Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/documents/2668141/a0440c3f-52d3-4969-a210-9e65dddfefed> Luettu 28.5.2018.

Heikkilä, Leo (2008) BARO-käsikirja – työväline nuorten arviointiin. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/606/Baro_kasikirja_nettiin.pdf Luettu 28.5.2018.

Huhtajärvi, Piia. (2008) Ammatillinen etsivä työ. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 446–457.

Kuntouttava työtoiminta HELPPARI – HJÄLPARE – esite.

Kuntouttava työtoiminta. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. <http://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta> Luettu 31.5.2018.

Kyrönmaan Arpeeti. Vaasan kaupungin internetsivut. <https://www.vaasa.fi/palvelupiste/kyronmaan-tyopaja-arpeeti> Luettu 31.5.2018.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015.

Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen> Luettu 31.5.2018.

Mustonen, Marja (2017) Työikäisten palvelut. Vaasan kaupunki.

Pakolaisten vastaanotto ja kotouttaminen. Vaasan kaupungin internetsivut.
<https://www.vaasa.fi/palvelut/pakolaisten-vastaanotto-ja-kotouttaminen> Luettu 31.5.2018.

Puromäki, Henna; Kuusio, Hannamaria; Tuusa, Matti; Karjalainen Jarno (2017) Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Työpaperi 47/2016 Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

PRO SOS –hanke Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa toteutus suunnitelma 2017-2018.

PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa, hankesuunnitelma ajalle 1.8.-2016 – 31.12.2018.

Resurscentret Föregångarna toimintakertomus 2013.

Saikka, Peppi (2016) Vaikeasti työllistyvien palvelurakenteet kunnissa: aktivoinnin ja sosiaalityön yhteydet muuttuvassa tilanteessa. Teoksessa Sanna Blomgren, Jouko Karjalainen, Pekka Karjalainen, Minna Kivipelto, Paula Saikkonen & Peppi Saikka (2016) Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa: THL Raportti 4/2016. Saatavissa:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130515/URNISBN978-952-302-648-3.pdf?sequence=1> Luettu 28.5.2018

Sosiaalihoitolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2017:5.

Sosiaalihoitolaki (1301 / 2014).

Suunnitelmallinen aikuissosiaalityö 2018. Innokylän internetsivut.
<https://www.innokyla.fi/web/verstas808860> Luettu 31.5.2018.

Toikko, Timo (1997) Psykososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus (2), 169–185.

Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika (2014) Selvitysnuorten sosiaalisesta KUNTOUTUKSESTA. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42

Työpaja Spurtti. PSPY Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen internetsivut.
<http://pspy.fi/tyopaja-spurtti/> Luettu 31.5.2018.

Työpaja Upseeri. PSPY Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen internetsivut.
<http://pspy.fi/tyopaja-upseeri/> Luettu 31.5.2018.

Vaasan Validia – päivätoiminta. Validian internetsivut. http://www.validia-asuminen.fi/portal/fi/palvelut/vammaisille/muut_palvelut/paivatoiminta/vaasan_validia-paivatoiminta/ Luettu 31.5.2018.

Vammaispalvelujen käsikirja (2018) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut.
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/paivatoiminta> Luettu 31.5.2018.

Väylä – lastensuojelun avopiste. Vaasan kaupungin internetsivut.
<https://www.vaasa.fi/palvelut/vayla-lastensuojelun-avopiste> Luettu 31.5.2018.

TERVETULOA SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN TYÖPAJA

Paikka: Vöyri Sali, Ruutikellarintie 4

Aika: 8.9.2017 klo 9-11.30

Kohderyhmä: Aikuisten sosiaalityö ja työikäisten palvelut

Tavoite: Selvittää sosiaalisen kuntoutuksen arvioinnin prosessia ja sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä

Järjestäjä: PRO SOS –hanke, SONet BOTNIAAn osahanke

Etukäteistehtävä:

- Miten yksikössänne selvitetään asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen tarve / sosiaalinen toimintakyky?
 - Miten tunnistetaan erityisen tuen tarpeessa olevat?
 - Mitä mittareita on käytössä?
- Kuvaa sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä/toimintamalleja aikuissosiaalityössä. Kerro hyvistä käytännöistä.
- Mitä kehitettävää on yksikkösi tarjoamassa sosiaalisessa kuntoutuksessa liittyen palveluprosesseihin ja/tai työmuotoihin?

Palauttakaa etukäteistehtävän vastaukset minulle 31.8.2017 mennessä

Lisätietoja: Heli Huhta, heli.huhta@seamk.fi puh. 040 – 868 0855

Sosiaalisen kuntoutuksen työpajan diat Vaasassa 8.9.2017

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN TYÖPAJA

Vaasa 8.9.2017

SHL ja sosiaalinen kuntoutus

17§

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa **tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.**

1968 Huhtia 23.5.2018

[illegible]

Sosiaalisen kuntoutuksen keinot

- Yksilöllinen psykososiaalinen tuki
- **Lähityö:**
 - Kotikäynnit
 - Mukana kulkeminen
 - Harjoittelu omien asioiden hoitoon
- Toiminnalliset ryhmät
- **VERTAISTUKI**
- Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan
- Työtoiminta

Sosiaalisen kuntoutuksen keinot

- Intensiivinen tuki
- Perustuki
- Kevyt tuki

Kuntoutus

The diagram illustrates the process flow from 'Työskentely' (Work) to 'Sosiaalisen kuntoutuksen kartoitus' (Social Rehabilitation Assessment). The 'Työskentely' section includes a list of activities: group questionnaires, continuation of questionnaires, and completion. The 'Sosiaalisen kuntoutuksen kartoitus' section includes a list of assessment steps: evaluation, decision on social rehabilitation, services and service journey, monitoring and evaluation, social rehabilitation for adults, and development. The flow is indicated by a large blue arrow pointing from left to right.

Työskentely

- Pienryhmissä kysymysten läpikäymistä klo 10.15 asti
- Klo 10.20 jatketaan kysymysten läpikäymistä yhdessä
- Klo 11.30 lopetetaan

Sosiaalisen kuntoutuksen kartoitus

- Arviointi
- Päätökset sosiaalisesta kuntoutuksesta
- Palvelut ja palvelujatkumot
- Seuranta ja arviointi
- Sosiaalinen kuntoutus ja aikuissosiaalityö
- Kehittäminen